

Б. Б. Семак,

д. е. н., доцент, доцент кафедри маркетингу, Львівська комерційна академія

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЕКОТЕКСТИЛЮ В УКРАЇНІ

B. Semak,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Marketing, Lviv Commercial Academy

PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF ECO-TEXTILE MARKET DEVELOPMENT IN UKRAINE

Обґрунтована доцільність більш ефективного використання наявної в Україні рослинної текстильної сировини (дуб'яних волокон, рослинних барвників), що дозволить розширити асортимент і збільшити обсяги виробництва вітчизняними підприємствами екологічнобезпечних текстильних матеріалів і виробів для забезпечення зростаючих потреб споживачів на вітчизняному ринку екотекстилю.

It was substantiated the expediency of more efficient use of existing in Ukraine plant textile raw materials (bast fibers, vegetable dyes) that will extend the range and increase the production by domestic enterprises of the ecologically safe textile materials and products to meet the growing needs of consumers in the domestic market of eco-textile.

Ключові слова: рослинна текстильна сировина, ринок екотекстилю, екологічна безпека.
Key words: vegetable textile raw material, market of eco-textile, ecological safety.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Як свідчить аналіз ситуації на вітчизняному та зарубіжних товарних ринках, у багатьох економічно розвинутих країнах Європи, Америки та Азії в останні десятиріччя чітко намітилась тенденція збільшення обсягів виробництва та розширення асортименту різних за призначенням груп екологічнобезпечних товарів. Це стосується, в першу чергу, різноманітних видів харчових продуктів, товарів текстильної, взуттєвої, парфумерно-косметичної, меблевої та інших галузей легкої промисловості. Поява названих груп товарів, у свою чергу, обумовила необхідність створення в останні роки в Україні, як і у багатьох зарубіжних країнах, окремих сегментів спеціалізованих галузевих екоринків. Однак, як свідчить вивчення кон'юнктури ринку, виробництво та споживання в Україні екологічно безпечної продукції, у тому числі і екологічно безпечних текстильних виробів, на даний час поки суттєво відстає від показників, характерних для аналогічних ринків розвинутих країн. Невирішеною на даний час в Україні залишається проблема виробництва та розширення споживання екологічно безпечного одягу та іншої текстильної продукції, отриманої на основі використання власних сировинних ресурсів рослинного походження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Слід підкреслити, що проблемам формування теоретико-методологічних засад розвитку вітчизняно-

го ринку екологічнобезпечних товарів в останні роки присвячені роботи багатьох авторів. Це стосується перш за все робіт таких відомих вчених: Б.В. Буркинського, В.М. Гончарова, С.М. Ілляшенка [2], А.Г. Мельника, О.В. Прокопенко, А.А. Садекова, О.В. Садченко, Ю.М. Сафонова [3], В.О. Точиліна [5], Ю.Ю. Туниці, С.К. Харічкова [1], О.О. Шубіна та ін. Разом з тим, залишаються невирішеними і вимагають подальшого поглибленого дослідження проблеми формування і успішного функціонування ряду вітчизняних галузевих екоринків.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Формування в Україні галузевих екоринків, у тому числі ринку екотекстилю, знаходиться на початковій стадії, а відтак існує ряд науково-практичних проблем, котрі потребують вирішення. Для вирішення цих проблем, на наш погляд, необхідно виконати наступні завдання:

- вивчити та узагальнити існуючий багаторічний досвід функціонування зарубіжних екоринків;
- більш детально дослідити специфіку формування галузевих вітчизняних екоринків (екоринку харчових продуктів, екоринків товарів текстильної, взуттєвої, парфумерно-косметичної та інших галузей промисловості);
- сформулювати вимоги до інформаційного забезпечення розвитку вітчизняних екоринків;

— обґрунтувати потребу широкого впровадження в практику роботи вітчизняних галузевих екоринків принципів і прийомів екологічного маркетингу.

Основною метою даної роботи є пошук шляхів вирішення проблеми формування вітчизняного ринку еко-текстилю та його інформаційного забезпечення, на основі розроблення і впровадження в практику роботи текстильного виробництва та сфери торгівлі ефективних організаційно-економічних механізмів управління названим екоринком.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В Україні сконцентровані значні виробничі потужності та наявні досвід і можливості розгортання масштабного текстильного виробництва на основі використання власних екологічно безпечних сировинних ресурсів. З іншого боку, у нашій країні спостерігається тенденція поступового зростання попиту на екологічно безпечну текстильну продукцію [3; 6, с. 344—348]. При цьому, значна частина наявної в Україні екологічно безпечної текстильної сировини йде на експорт, у той час як вітчизняні переробні підприємства відчувають гостру потребу у такій сировині. На наш погляд, одним з економічно доцільних напрямів розвитку, наприклад, вітчизняної текстильної галузі на найближчу перспективу є формування та забезпечення функціонування внутрішнього ринку екологічно безпечного текстилю (екотекстилю). Для успішного функціонування вітчизняного ринку еко-текстилю, на нашу думку, необхідно:

— обґрунтувати необхідне інформаційне забезпечення учасників даного ринку;

— вивчити та обґрунтувати конкурентні переваги екологічно безпечних видів текстильних матеріалів і виробів різних способів виробництва та призначення над їх звичайними аналогами, а також конкурентні переваги тих текстильних підприємств, які займаються виробництвом і збуту еко-текстилю;

— вивчити специфіку розвитку вітчизняного ринку еко-текстилю та обґрунтувати концепцію його розширення;

— запропонувати для практичного використання операторами ринку еко-текстилю ряд ефективних прийомів екологічного маркетингу, що сприятиме активізації попиту на цю продукцію та більш повному задоволенню потреб споживачів.

Для вирішення піднятих питань нами були узагальнені результати досліджень деяких вітчизняних авторів [2—4], а також результати власних досліджень даної проблеми [6; 7].

Як свідчить вітчизняний і зарубіжний досвід, асортиментна структура ринку еко-текстилю в першу чергу, визначається не тільки характером попиту, але й рівнем екологічної безпечності основних видів текстильної сировини — волокон, пряжі, ниток, барвників, апретів, текстильно-допоміжних речовин тощо. Саме від економічно та екологічно обґрунтованого вибору названих складових кожного виду еко-текстилю залежить не тільки заданий рівень його екологічної безпечності, але й гігієнічності та конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Складність налагодження ефективного функціонування вітчизняного ринку текстильної сировини пов'язана із тим, що формуванням оптимальної структури сировинних ресурсів для окремих підгалузей текстильного виробництва (тканого, трикотажного, нетканого, килимового та інших), забезпеченням необхідного рівня якості і екологічної безпечності основних видів текстильної сировини (волокон, барвників, апретів та інших) займаються підприємства різних галузей народного господарства (сільського та лісового господарства, хімічної та текстильної промисловості та інших), робота яких не завжди потрібним чином координується. Внаслідок цього на

сировинний ринок вітчизняної текстильної промисловості не завжди потрапляють високоякісні та екологічно безпечні види текстильних волокон (особливо синтетичних), синтетичних барвників, апретів для заклятих і спеціальних видів оброблень текстильних матеріалів [3; 6; 7].

На наше переконання, при виборі конкретних видів текстильної сировини обов'язково необхідно врахувати наступні чинники:

— економічну і екологічну доцільність, а також наявність діючих підприємств з виробництва цієї сировини;

— діапазон властивостей цієї сировини (механічних, фізичних, хімічних, біологічних, екологічних, естетичних та інших) та їх придатності до перероблення на сучасному текстильному обладнанні за існуючими технологіями;

— реальні потреби вітчизняного ринку в окремих видах текстильної сировини з врахуванням необхідності її імпорту чи можливостей експорту на зарубіжні ринки.

При цьому необхідно підкреслити, що при виборі пріоритетної сфери застосування того чи іншого виду текстильної сировини слід враховувати не тільки конкретне цільове призначення екологічно безпечного матеріалу чи виробу, але й рівень екологічності технології її виробництва та застосування (особливо це стосується окремих способів і технологій оздоблювального текстильного виробництва).

Таким чином, доцільно узгоджувати рівень екологічної безпечності продукції (сировини, готових матеріалів і виробів) з рівнем екологічної безпечності технології їх виготовлення. Як відомо, в практиці хімічного виробництва окремих видів хімічних волокон, синтетичних барвників та інших текстильно-допоміжних речовин цієї вимоги не завжди дотримуються. Так, наприклад, в цілому досить екологічно безпечні види віскозних волокон виробляються за досить шкідливими для людини і довкілля технологіями.

Оскільки у формуванні рівня екологічної безпечності, зносостійкості, гігієнічності і, нарешті, конкурентоспроможності кожного виду еко-текстилю домінуючу роль відіграє обґрунтування перш за все економічної доцільності використання для формування його асортименту і властивостей конкретних видів волокон, барвників, апретів і інших текстильно-допоміжних речовин, то цілком очевидно, що їх використання повинно базуватися на всесторонніх економічних, екологічних, технологічних, товарознавчих і маркетингових дослідженнях. Такий комплексний підхід до оцінки доцільності використання в текстильному виробництві окремих видів сировини, на нашу думку, дозволив би [6; 7]:

— більш ефективно і повно використати наявні в країні ресурси власної текстильної сировини;

— цілеспрямовано формувати заданий діапазон властивостей (механічних, фізичних, хімічних, біологічних, економічних та інших) для екологічно безпечних видів текстильних матеріалів і виробів конкретного цільового призначення (одягового, взуттєвого, інтер'єрного, технічного, медико-профілактичного та іншого);

— мінімізувати появу на вітчизняному ринку екологічно безпечних видів текстильних матеріалів і виробів (особливо дитячого асортименту), на виробництво яких ще витрачаються значні сировинні, технологічні, фінансові ресурси в окремих підгалузях текстильної і хімічної промисловості.

Як відомо, у формуванні рівня екологічної безпечності еко-текстилю різного цільового призначення (одягового, взуттєвого, інтер'єрного та іншого) різні види текстильної сировини (волокон, барвників, апретів і інших) можуть відігравати неоднозначну роль. Тому є необхідність більш детального вивчення впливу окремих

видів сировини на формування екобезпечності різних видів екотекстилю.

Передусім представляється доцільним більш детально розглянути асортимент, властивості і сфери застосування тих видів рослинної текстильної сировини, які відіграють домінуючу роль у формуванні вітчизняного ринку екотекстилю. Візьмемо для прикладу текстильні волокна, які в основному визначають не тільки асортиментну структуру екоринку текстилю, але й рівень зносостійкості, гігієнічності, екологічної безпечності та конкурентоспроможності текстильних матеріалів і виробів з них.

У зв'язку з відсутністю власної бавовни і її дефіцитом на зарубіжних ринках, особливе місце у формуванні вітчизняного ринку екотекстилю належить текстильним матеріалам і виробам із луб'яних волокон — льону і конопель [3; 6; 7].

З врахуванням кон'юнктури світового ринку екотекстилю, а також потреб вітчизняного ринку екотекстилю, першочергового вирішення, на нашу думку, вимагають наступні проблеми:

— систематичне вивчення попиту і структури екологічних потреб споживачів у конкретних видах текстильних матеріалів і виробів різного цільового призначення (одягового, взуттєвого, інтер'єрного та іншого);

— оцінка сировинних, технологічних, асортиментних, фінансових, кадрових можливостей вітчизняних текстильних підприємств задовольнити потреби вітчизняного ринку, включаючи потреби в екологічно безпечних видах продукції з використанням луб'яних волокон;

— обґрунтування економічної, екологічної та технологічної доцільності створення оптимального асортименту екологічно безпечних текстильних матеріалів і виробів одягового, інтер'єрного, медико-профілактичного призначення з використанням луб'яних волокон;

— вивчення можливостей впровадження у практику вітчизняного текстильного виробництва екотекстилю сучасних енерго- і ресурсозберігаючих технологій.

Враховуючи перспективні тенденції розвитку вітчизняного ринку екотекстилю та формування асортименту екотекстилю з вмістом луб'яних волокон (одягового, інтер'єрного, технічного призначення), науково-практичного обґрунтування вимагають [3; 6]:

— економічне, екологічне і технологічне обґрунтування доцільності переробки і використання коротковолокнистого лляного і конопляного волокна;

— обґрунтування сфери найбільш ефективного використання цих волокон у суміші з іншими волокнами (бавовняними, вовняними, хімічними волокнами);

— вибір найбільш ефективних способів катонізації коротких лляних і конопляних волокон та обґрунтування пріоритетних сфер застосування лляного та конопляного катоніну в текстильному виробництві;

— обґрунтування економічної, екологічної та технологічної доцільності фарбування луб'яновмісних матеріалів і виробів одягового і інтер'єрного призначення рослинними барвниками як альтернативи високотоксичним маркам синтетичних барвників.

Більш глибокого вивчення і детального обґрунтування потребує саме фарбування луб'яновмісних одягових і інтер'єрних текстильних матеріалів і виробів. Це обумовлено низкою причин, а саме:

— наявністю в нашій країні необхідних і ще далеко не вичерпаних запасів як коротковолокнистих лляних і конопляних волокон, так і рослинних барвників, які до того ж є щорічно відновлюваним ресурсом;

— доцільністю використання названих видів рослинної текстильної сировини саме для підвищення рівня екологічної безпечності текстильних матеріалів і виробів одягового та взуттєвого призначення, а також технологій їх текстильної переробки;

— можливістю суттєвого розширення асортименту екотекстилю (особливо дитячого) саме за рахунок ефективного використання нових видів екологічної сировини;

— можливістю поповнення окремих підгалузей вітчизняного текстильного виробництва високоякісною екологічно безпечною сировиною, яка поки використовується в нашій країні малоефективно.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Внаслідок проведених досліджень встановлено, що на даний час в Україні сформувався більшість передумов, існує необхідний ресурсний, технологічний та кадровий потенціал для формування і успішного розвитку ринку екотекстилю. Одним із найбільш перспективних напрямів розвитку цього ринку є розширення асортименту та збільшення обсягів виробництва екотекстилю одягового і інтер'єрного призначення на основі використання наявних в країні ресурсів рослинної текстильної сировини (особливо луб'яних волокон і рослинних барвників). Саме в результаті фарбування текстильних матеріалів і виробів із луб'яних волокон рослинними барвниками досягається декілька бажаних ефектів — забезпечується достатньо високий і стабільний рівень екологічної безпечності, досягається суттєве підвищення світлостійкості та термостійкості забарвлень, збагачується та розширюється колірна гама забарвлень, підвищується біостійкість матеріалів і виробів. І все це досягається при більш повному і раціональному використанні наявних в Україні сировинних ресурсів, які до того ж щорічно відновлюються. Перспективи подальших досліджень бачаться у сферах оцінки ефективності функціонування ринку екотекстилю в Україні, побудови ефективної інфраструктури цього ринку та господарських взаємозв'язків між його контрагентами, більш глибокого аналізу фактичних потреб споживачів екотекстилю.

Література:

1. Харічков С.К. Проблеми інвестування виробництва екологічно чистих продуктів / С.К. Харічков // Вісник Сумського державного аграрного університету. Серія "Економіка та менеджмент". — Вип. 1. — 2001. — С. 204—207.
2. Ілляшенко С.М. Формування ринку екологічних інновацій: економічні основи управління: [монографія] / С.М. Ілляшенко, О.В. Прокопенко [за ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка]. — Суми: ВТД "Університетська книга", 2002. — 250 с.
3. Сафонов Ю.М. Теоретичні основи механізму і проблеми державного регулювання розвитку вітчизняного сировинного комплексу текстильної промисловості України: [монографія] / Ю.М. Сафонов. — Одеса: ВМВ, 2010. — 392 с.
4. Должанський І.З. Організація процесу формування та розвитку ринку екологічно чистих товарів: [монографія] / І.З. Должанський, О.В. Белякова. — Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2009. — 230 с.
5. Точилін В.О. Ринки реального сектору економіки України: структурно-інституційний аналіз [монографія] / В.О. Точилін, Т.О. Осташко, О.В. Пустовійт та ін.; [за ред. д.е.н., проф. Точиліна В.О.] / НАН України, інт. економ. і прогноз. НАН України. — К., 2009. — 640 с.
6. Семак Б.Б. Наукові засади формування ринку рослинної технічної сировини та його окремих сегментів в Україні: [монографія] / Б.Б. Семак. — Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2007. — 512 с.
7. Семак Б.Б. Економічна і екологічна доцільність використання рослинних барвників у вітчизняному текстильному виробництві / Б.Б. Семак // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — №7(121). — С. 173—180.

Стаття надійшла до редакції 22.07.2013 р.